אישים באגרות הראי"ה

הרב ד"ר טוביה לבנשטיין, רב ציריך

רב קהילת היראים בציריך, מראשי אגודת ישראל בשווייץ · שנות חייו אינן ידועות לנו

4 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

פרטים ביוגרפיים מלאים על הרב ד"ר טוביה לבנשטיין לא מצאנו במקורות שבדקנו. מן האגרות עולה שהיה רב קהילת היראים בציריך, ותלמידו של הרב דוד צבי הופמן, ושאחרי מלחמת העולם הראשונה עמד בראש אגודת ישראל בשווייץ.

הרב קוק על הרב טוביה לבנשטיין

בטבת תרע"ה (1915), כשהרב קוק ישב בשווייץ, כתב לו על השוחט הרב צבי גרינשטיין, שמנהיגי הקהילה בציריך סילקו אותו מעבודתו על דעת עצמם. הרב קוק כתב שזו "שאלה חמורה שבחמורות": אפשר לברר את העניין בבית דין, אבל אסור לסלק אדם מאומנותו ברצונם בלבד (כרך ב', אגרת תשז). כמה ימים אחר כך כתב לרב משה זאב רם שהרב לבנשטיין ביקר אצלו, ולא מצא בדבריו יסוד שיפטור את הקהילה מדין תורה (כרך ב', אגרת תשיא). בכסלו תרע"ו ביקש מן הרב הופמן להשפיע עליו לעשות שלום, כי "הפריז בזה על המדה" (כרך ג', אגרת תשמז).

בטבת תרע"ט (1919) כתב הרב קוק לבנו הרצי"ה שאגודת ישראל בשווייץ, בחתימת ד"ר לבנשטיין, הציעה התחברות עם הציונות הכללית, והוא מתנגד לכך (כרך ג', אגרת תתקלא). באדר שני תרע"ט כתב לו שכתב לד"ר לבנשטיין בעניין האסיפה (כרך ג', אגרת תתקמג).

האגרות

כרך ב', אגרת תשז: בכ"ה בטבת תרע"ה: אסור לסלק את השוחט הרב צבי גרינשטיין מאומנותו בלי בית דין.

"הנני מוצא את עצמי מחויב לבא בדברים אחדים להדרת כתר"ה ע"ד העובדא של השו"ב הרב ר' צבי גרינשטיין נ"י"

כרך ב', אגרת תשיא: בג' בשבט תרע"ה, אל הרב רם: הרב לבנשטיין ביקר אצל הרב קוק, ולא היה בדבריו טעם לפטור את הקהילה מדין תורה.

"מכל דבריו לא מצאתי שום יסוד שיפטור את העדה הקדושה מלעמוד לדין תורה"

כרך ג', אגרת תשמז: בי"ג בכסלו תרע"ו, אל הרב הופמן: בקשה להשפיע על הרב לבנשטיין לעשות שלום.

"והרב היקר ד"ר לוינשטיין נ"י הפריז בזה על המדה"

כרך ג', אגרת תתקלא: בט"ז בטבת תרע"ט, אל הרצי"ה: הצעת אגודת ישראל בשווייץ להתחבר עם הציונות הכללית.

"חתום עליהם ד"ר לעווענשטיין מציריך ועוד אחד"

ראו גם

הרב משה זאב רס, צירוך. (הרב משה זאב רס)

הרב דוד צבי הופמן, רבו. (הרב דוד צבי הופמן)

נוסח האגרות

4 האגרות שבהן נזכר הרב טוביה לבנשטיין, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה טבת תרע"ה **נמען:** הרב טוביה לבנשטיין, רב צירין

מנהיגי קהילת צירין סילקו את השוחט הרב צבי גרינשטיין, ת"ח מובהק, על דעת עצמם. זו 'שאלה חמורה שבחמורות' של נפשות והלבנת פנים. הרב קוק מבקש מהרב לבנשטיין לעמוד לימין העשוק: אפשר לברר בבית דין, אבל אסור לסלק מאומנותו ברצונם בלבד.

עיקרי הדברים

- סילוק שוחט בלי דין.
- הלבנת פנים.
- בירור בבית דין.

נוסח האגרת

בעהי"ת[1], כ"ה טבת העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידידי וחביבי הרב הגדול בתורה יראה וחכמה נודע למשגב ותפארת מו"ה[5] טובי' שליט"א[6] ד"ר[7] לעוועגשטיין האבד"ק[8] צירין ואגפי' יצ"ו[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

אלופי הרב שליט"א, הנני מוצא את עצמי מחויב לבא בדברים אחדים להדרת כתר"ה[12] ע"ד[13] העובדא של השו"ב[14] הרב ר'[15] צבי גרינשטיין נ"י[16], אשר כפי ששמעתי העבירו עליו כבוד מנהיגי הקהילה את הדרך. ואם כי כונתם לש"ש אבל הפריזו על המדה במהרם לסלק שו"ב[17], מוחזק לת"ח[18] מובהק, מאומנותו ע"פ[19] שיקול דעתם. ובאמת הלא היא שאלה חמורה שבחמורות, עניני נפשות והלבנת פנים, החמורה מכל ספיקות איסורים. ואחלה בזה את פני הדר"ג[20] בתור בעל בעמיו, נשיא הוא בישראל, שיעמוד לימין עשוק. ובודאי יקיים ד' חז"ל[21] כי אתא דינא דצורבא מרבנן קמאי לא מזיגנא רישא אבי סדיא עד דמהפיכנא בזכותי'. וכפי ששמעתי וכאשר ידעתי את ערכו של השו"ב הר"צ[22] הנ"ל[23] נ"י, הנני רואה שאין מקום להרהר אחרי חזקת כשרותו. מ"מ[24] טוב יעשו המנהיגים אם ירצו לברר את כל עניני הלעזים ע"פ בירור של בד"צ[25], ו"שמוע בין אחיכם", אבל חלילה חולין הוא לסלקו מאומנתו בכח רצונם לבד. ומובטחני שכת"ר[26] בחכמתו ויושר לבבו יעמוד בפרץ וימנע את בני עדתו מבא בדמים, ולצדקה תחשב לו לפני ד'. ואבקש מאד לכבדני בתשובתו הנכבדה והי'[27] זה שלו' וברכה, כנה"ר[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] באה"ר מכבדו ומוקירו כיקרת ערכו הנעלה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעהי"ת – בעזרת השם יתברך
2. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
3. שלו' – שלום
4. לכ' – לכבוד

5. מו"ה – מורנו הרב
6. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ד"ר – דוקטור
8. האבד"ק – האב בית דין קהילת
9. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר – באהבה רבה
12. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"ד – על דבר
14. השו"ב – השוחט ובודק
15. ר' – רבי
16. נ"י – נרו יאיר
17. שו"ב – שוחט ובודק
18. לת"ח – לתלמידי חכמים
19. ע"פ – על פי
20. הדר"ג – הדרת גאונו
21. חז"ל – חכמינו זכרונם לברכה
22. הר"צ – הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
23. הנ"ל – הנזכר לעיל
24. מ"מ – מכל מקום
25. בד"צ – בית דין צדק
26. שכת"ר – שכבוד תורתו
27. והי' – והיה
28. כנה"ר – כנפשו הרמה
29. ידי"ע – ידידו עוז
30. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

הרב לבנשטיין ביקר אצל הרב קוק, ולא היה בדבריו טעם לפטור את הקהילה מדין תורה. אין דנים בדייני אותה העיר במקום נגיעה, ובדבר לא שכיח כזה אין מנהג להקל. סילוק השוחט אסור בלי בית דין שאינו נוגע בדבר.

עיקרי הדברים

- חובת דין תורה.
- פסול דייני העיר בנגיעה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ס"ט-גאללין, ג' שבט העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] איש חמוד, ת מו"ה[7] משה זאב ראם שליט"א[8] ע"ש[9] כב"ב היקרים והנכבדים שליט"א,

יקרת כת"ר[10] הגיעה לידי. ומאד הי'[11] לי צער ממצב הבריאות של כת"ר, השי"ת[12] ישלח דברו וירפאהו נא רפואה שלמה בקרוב בתוך שאר ח"י[13]. וגם ממצב הענין של גיסו הר"צ[14] נ"י[15] ג"כ[16] יש לי צער מרובה מאד משני צדדים, מעצם צערו של ת"ח[17] ועלבונו ועוד מהעברת השורה ורמיסת דגל תוה"ק[18] שיש בזה. ואני מקוה שעוד יתן השי"ת בלב בני העדה הישרים בלבותם להתבונן על דרכיהם, ויביטו את אשר דברו בלא משפט, ויתעוררו לפחות לתקן את המעוות כפי האפשרי על להבא.

כ'[19] הרב ד"ר[20] לעוועגשטיין נ"י הי' פה שבוע העבר. מכל דבריו לא מצאתי שום יסוד שיפטור את העדה הקדושה מלעמוד לדין תורה עם כ' גיסו הרב נ"י. ואיני מאמין בשום אופן שעדת ד' מצויינת ביראת שמים, כקהלת היראים בציריך, תחזיק לזמן ארוך בדרך בלתי-ישרה כזאת, לעות אדם בריבו ולהכנס בספיקות של כשרות בעניני השחיטה, שמספק הסגת גבול עכ"פ[21] לא נפקא, כ"ז[22] שלא נתבררו הדברים בפני ב"ד[23] בלתי נוגע בדבר, כי ע"פ[24] דין תוה"ק אין דנין בדייני אותה העיר כל מה שיש איזה חשש של נגיעה, רק בדברים קטנים ושכיחים כבר סמכו על המנהג להכשיר בדייני אותה העיר, אבל בדבר בלתי מצוי כזה, של סלוק שו"ב[25] ת"ח מאומנתו בלא טעם מספיק, ידוע מדברי הפוסקים שעל מלתא דלא שכיחא לא שייך מנהג, ומדין תורה אסור להם לסלק את גיסו כ"א[26] ע"פ הוראת ב"ד שאינו נוגע. ורק באופן כזה יהיו נקיים מה' ומישראל. יתן השי"ת ויטהר לב כל עם ד' ללכת בדרכי הצדק והמשפט שהם הם ארחות חיים של תוה"ק דכתיב בה אמת.

והי'[27] זה שלו' וברכה ורפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף לכת"ר[28], כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ע"ש - עיין שם
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. הי' - היה
12. השי"ת - השם יתברך
13. ח"י - שמונה עשרה (18)
14. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. נ"י - נרו יאיר
16. ג"כ - גם כן
17. ת"ח - תלמידי חכמים
18. תוה"ק - תורתנו הקדושה
19. כ' - כבוד
20. ד"ר - דוקטור
21. עכ"פ - על כל פנים
22. כ"ז - כל זה
23. ב"ד - בית דין
24. ע"פ - על פי
25. שו"ב - שוחט ובודק
26. כ"א - כי אם
27. והי' - והיה
28. לכת"ר - לכבוד תורתו
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג כסלו תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב דוד צבי הופמן, ברלין

בקשה לעשות שלום בציריך: הרב רם הוא ת"ח יקר ובן רבנים, וגיסו השוחט גרינשטיין ת"ח וירא שמיים, שלא היה ראוי לעונש חמור על שגגה שלא גרמה מכשול. הרב לבנשטיין הפריז. הרב קוק מבקש מהרב הופמן להשפיע עליו לשלום, במיוחד בגלל חולשת בריאותו של הרב רם.

עיקרי הדברים

- בקשת שלום.
- ההפרזה בעונש.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י"ג כסלו עתר"ו[2] ס"ג.

ברכות מרובבות מרוכב ערבות לכבוד מר רב חביבי, הגאון הגדול פאר עז ומגדול, אוצר קודש לתורה ולחכמה ויראה טהורה, מוהר"ר[3] דוד שליט"א[4] ד"ר[5] הופמן, יהי ד' עמו ואורך ימים ישביעהו בכט"ס[6].

אחדשה"ט[7] דהדר"ג[8] שליט"א.

אמרתי בזה גם אני לבא עם הספר בשביל מצוה רבה של הבאת שלו'[9] בין ת"ח[10], ששניהם אהובים ויקרים, כל חד לפי מעלתו. וזה מכבר ידעתי שהרב הגדול בתו"י[11] מו"ה[12] משה זאב ראם נ"י[13] הוחזק בק' צוריך להורות הוראות או"ד[14], לשואליו וללמוד שיעורים, והוא ת"ח יקר מאד, בר אורין ובר אבהן, כי אביו הי'[15] מהמצויינים שבמופלגי הרבנים באתרי', שהי'[16] מקום חכמים וסופרים, והוא נתגדל תמיד מנעוריו בין ת"ח וגדולים בישראל. עכ"פ[17] ראוי הוא להדרו ולהזהר מאד מקפוח פרנסתו. וכן אמת הדבר שגיסו השו"ב[18] הר"צ[19] גרינשטיין נ"י הוא ג"כ[20] ת"ח וירא"א[21], ולא הי' ראוי כלל לאותו העונש החמור בשביל השגיאה שיצאה מידו בשגגה ושב"ה[22] לא נכשל בה אדם בפועל. והרב היקר ד"ר לוינשטיין נ"י הפריז בזה על המדה. ומתוך שעמד הרב רמ"ז נ"י על צד גיסו נתלקחה ביניהם שנאה, שהדבר לא טוב הוא למצב היהדות שבקהלה ובפרט במדינות הללו.

ע"כ[23] אבקש גם אני את הדר"ג[24] שליט"א, שיואיל נא להטיף אמרים אחדים למעלת הרב ר"ט ד"ר לוינשטיין נ"י, שיטה ידו לשלו'[25], לת"ח[26] הללו, ובפרט הרב רמ"ז שהוא חוץ מזה איש חלש מאד בבריאותו, והדכאון של עלבון וקפוח פרנסה יכול ח"ו[27] לדכאו בשיעור שגם הרב ד"ר לוינשטיין בעצמו בטח לא ירצה בזה ח"ו. אמנם בעניני השחיטה הוא אמן יפה ומהודר מאד, ויראת ד' היא על פניו, ולא יוציא מידו דבר שאינו מתוקן ח"ו. ואקוה שדברי הדר"ג יפעלו פעולתם הרצוי', ויבא שלו' לרגלו לאושר עדת ד' בק' צוריך יצ"ו[28], והי'[29] זה שלו' וברכה באה"ר[30], כנה"ר[31] ונפש ידידו דורש"ת[32] בכל רגשי הכבוד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק מיפו ת"ו

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ד"ר - דוקטור
6. בכט"ס - בכל טוב סלה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. דהדר"ג - דהדרת גאונו
9. שלו' - שלום
10. ת"ח - תלמידי חכמים
11. בתו"י - בתורה ויראה
12. מו"ה - מורנו הרב
13. נ"י - נרו יאיר
14. או"ד - אורח חיים ויורה דעה
15. הי' - היה
16. שהי' - שהיה
17. עכ"פ - על כל פנים
18. השו"ב - השוחט ובודק
19. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. ג"כ - גם כן
21. וי"א - וירא אלקים
22. ושב"ה - ושברוך השם
23. ע"כ - על כן
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. לשלו' - לשלום
26. לת"ח - לתלמידי חכמים
27. ח"ו - חס ושלום
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
29. והי' - והיה
30. באה"ר - באהבה רבה
31. כנה"ר - כנפשו הרמה
32. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הוחלט שהדגל וההסתדרות הם שני חלקים: הדגל הוא הכוח הפועל (דמי חבר כעשרה שילינג), וההסתדרות היא הכוח העוזר (שני שילינג לשנה). כך גדל מספר החברים בלי חשש מהשפעת רחוקים. 'אגודת ישראל' בשווייץ (ד"ר לוונשטיין) הציעה התחברות עם הציונות הכללית, והרב קוק מתנגד: הציונות צריכה להיות כוח עולמי שאינו עוסק בקודש, והחיבור יטשטש את ענייני הקודש. עם האגודה הם מאוחדים ברוח; האגודה עוסקת ביהדות הגולה, ו'ירושלים' בקודש של ארץ ישראל. הגיע מכתב שלישי מירושלים על הרבנות, אבל ענייני ההסתדרות דורשים עיכוב. הרב קוק עוסק במחאה על הרציחות בפולין.

עיקרי הדברים

- דגל והסתדרות - דמי חבר.
- התנגדות להתחברות עם הציונות.
- היחס לאגודת ישראל.
- הרבנות בירושלים.
- מחאה על פרעות פולין.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז טבת עטר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], מכתבך וכרטיסך הגיעו לידינו, וב"ה[4] שהורגענו קצת מידיעת שלומך יתן ד' לבשר ולהתבשר תמיד מאתך ומכלל עם ד' אך טוב וחסד, תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו בישועתו לימים הבעל"ט[7].

והנה הדברים של הסתדרותנו הקדושה הולכים ומתפתחים, אמנם לפי הערך לא כ"כ[8] בצעדים מהירים, אבל בכלל הדבר הולך ומתפשט בעולם, ואקוה שיתכשרו הלבבות להבין את צדקת מטרתנו ואור האמת והשלום הגנוז בה לכלל עם קדוש ולכל פרטיו, וממנה תוצאות לאושר העולם ורוממות האידיאלים היותר נערצים שכל טובי הלב שבאדם כולו עורגים אליהם בלא לב ולב.

בימים האחרונים באנו לידי הסכמה, שההסתדרות והדגל הם שני חלקים של התאחדותנו הכללית: הדגל הוא כח האקטיבי הפועל, וההסתדרות הוא הכח העוזר, וקצבת החברות של הדגל הרי היא עשרה שילינג לערך כמאז, אמנם קצבת חברות ההסתדרות היא רק שני שילינג לשנה, וכערך זה בכל מדינה. חידוש זה גרם התרבות חברים אל ההסתדרות, וגם פתחנו בזה פתח שנוכל לקבל כל חבר הבא ליכנס מבלי פחד מהשפעתו, שמא לא תהי'[9] מכוונת לאשיות קדושת מטרתנו הכללית, ומתוך שכל חבר הבא אל הדגל יודע הוא שעניני הדגל הוא יותר מרומם מערך ההסתדרות הכללית, והוא הכח הפועל והמוציא לאור את מפעלי ההסתדרות.

ע"כ[10] ע"פ[11] רוב לא יהין מי שהוא רחוק הרבה מהיהדות לדרוש שיקובל בתור חבר אל הדגל, ואם ימצאו כאלה יהיו מיעוט בלתי מכריע כלל, והעולם נדון אחר רובו. היום הגיעני מכתב כתוב להסתדרותנו מההסתדרות של אגודת ישראל השויצית, חתום עליהם ד"ר[12] לעווענשטיין מציריך ועוד אחד, ע"ד[13] אופן של איזו התרכבות עם הציוניות הכללית. ולפי דעתי הדבר הוא נגד המטרה היסודית שלנו, וגם אין זו טובה לציוניות, שהיא מוכרחת להיות מוכרה בתור כוח עולמי, שאינו עוסק בעניני קודש, רק במקום שההסתדרות לעניני הקודש תפנה אליה בדברים מיוחדים שתוציאם אל הפועל ע"י[14] כוחותיה העולמיים, ולהיפך הננו מוכנים לעזור לה בכל מה שתדרוש מצדנו לטובת העניינים העולמיים. מובן הדבר שכל כח יתחשב עם מדת היכולת שלו לסיע את הפרט הנדרש, אם אינה למעלה מתכונתו, או אם אינה סותרת את מגמותיו היסודיות. ורק באופן כזה אנו יכולים להחזיק מעמד של שלו'[15] ושל כבוד.

מירושלים הגיעה פה ידיעה צדדית, שהצהיר השר בא כח אנגליה שם את אהדתה של הממשלה להעולם הכשר של היהדות בתור הכרה לטובה את מגמותיו הקדושות, וק"ו[16] שצריך לקוות שהכח העולמי שלנו יבוא לידי מדה זו של הכרת יסוד הקודש שבכל המגמה הלאומית שלנו באי"י[17] ועד כמה שכלל עמנו צריך לרכז לו את כחותיו ולדאוג לשכלולו. וכ"ז יעשה דוקא בשמירת צביוננו בכל עוז; אבל ע"י ההרכבה עם הכח העולמי, שהוא טבוע כעת לעמוד בצביונו החילוני, יוכלו ענינינו כלם העומדים על גבול הקודש להתטשטש. ע"כ בדעתי להשיב להם אי"ה[18], שעם האגודה הננו מאוחדים ברוח ונפש ובפעל והננו מכירים את חטיבתה בתור כח הפועל בעיקרו על עניני היהדות של הגלות, שנטישותיו שלוחות הן ג"כ[19] באי"י בתור מדינה שיש בה קיבוץ יהודי גדול וחשוב חרד לדבר ד', וההסתדרות "ירושלים" מיוחדת היא לעניני הקודש אשר לאי"י[20], שלמטרה זו של בנין האומה בארצה על יסוד הקודש צריכה היא להיות שולחת מתוכה ענפים רבים בכל תפוצות ישראל, ומוכנה היא לעזור להאגודה בכל אשר תמצא לנכון לשתף את עזרתה בעניני הקודש של אימוץ היהדות הכללית.

גם הגיענו מכתב שלישי מועד הכללי והרבנים בירושלים ת"ו[21] ע"ד הרבנות, וכפי הנראה אין שם כעת כח מאחד ומרכז, והם שמים עיניהם שבבואי בעה"י[22] יובאו הדברים למעמדם הנכון, יתן ד' ויהי'[23] בהצלחה. אבל לעומת זה העניינים של הסתדרותנו דורשים מאד עוד התעכבות פה או עוד באיזה ארצות, שיהי'[24] אפשר לבא שמה במשך הזמן הקצר בשביל איחוד ענינינו. ובדעתי לכונן הדברים בע"ה[25], שנסכים לסע אל הקודש כעת במוקדם היותר אפשרי, רק אם ידרשו עניני ההסתדרות לסור עוד לחו"ל[26] יחזקנו ד' בטובו לבא עוד לאיזה משך זמן. אמנם תקותי לד' היא, שבבאנו אל הקודש יתבססו העניינים ויתישרו, עד שיהי' אפשר לפעול משם ע"י סידור של מכתבים והערכה של איזה דברים נדפסים, באיזו צורה שיתמכנו ד' בימין צדקו לאפשר שמה בבואנו בחסדו אל הקודש, ממר קמחי נ"י[27] הגיעני מכתב מעיר ע"ד הרציחות של הפולנים בעוה"ר[28], והנה אני עסוק פה ע"ד האפשרות להוציא אל הפועל איזו מחאה שיוכל להיות שיהי' לה ערך, וד' ירחם על עמו, ודם עבדיו יקום מרשעי עולם אשר אכלו את יעקב בכל פה, וישמחנו בישועתו.

והי'[29] זה שלו' וברכת ד' וטובו בכל עוז ורב שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[30],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וב"ה - וברוך השם
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כ"כ - כל כך
9. תהי' - תהיה
10. ע"כ - על כן
11. ע"פ - על פי
12. ד"ר - דוקטור
13. ע"ד - על דבר
14. ע"י - על ידי
15. שלו' - שלום
16. וק"ו - וקל וחומר
17. בא"י - בארץ ישראל
18. אי"ה - אם ירצה השם
19. ג"כ - גם כן
20. לא"י - לארץ ישראל
21. ת"ו - תבנה ותכונן
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. ויהי' - ויהיה
24. שיהי' - שיהיה
25. בע"ה - בעזרת השם
26. לחו"ל - לחוץ לארץ
27. נ"י - נרו יאיר
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
29. והי' - והיה
30. כה"י - כנפשו היפה